

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

ט"ו באב התשפ"ה
מפטיר **נחמו נחמו עמי** (ישעיה מ)

פרשת ואתחנן – שבת נחמו
עלון פרפראות בפרשה וחידושי תורה מ **א' ועד ת'** על **פרשת השבוע** עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת ואתחנן 12 מצוות, מתוכן 8 מצוות עשה ו-4 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)
עשה: אחדות ה' • אהבת ה' • תלמוד תורה • קריאת שמע שחרית וערבית • תפילין של יד • תפילין של ראש • מזוזה • הריגת שבעה עממין.
לא תעשה: שלא להתאוות למה שביד אחר • שלא לנסות נביא אמת • שלא לחון עובדי עבודה זרה • שלא להתחנן בעובדי עבודה זרה.
שבע דנהמתא הוא כינוי לשבע ההפטרות שמפטירים בנביא אחר קריאת התורה, בשבע השבתות אחר תלת דפורענותא שבין תשעה באב לראש השנה העוסקות בנבואות נחמה, תשובה, ובחזון הגאולה, כפי שיהיה באחרית הימים. ההפטרות לקוחות כולן מנבואות הנחמה שבספר ישעיהו, החל מפרק מ'.
כתב אבודרהם בשם המדרש - על דרך צחות כי תקנו לומר בתחלת הפטרות הנחמות 'נחמו נחמו עמי' כלומר שהקב"ה אמר לנביאים נחמו נחמו עמי. על זה משיבה כנסת ישראל 'תאמר ציון עובני ה' כלומר איני מתפייסת מנחמת הנביאים, ואומר 'עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כי מי קדם'. ובמקומות שמפטירין במקום ההפטרה זו 'עניה סוערה לא נוחמה' כלומר הנביאים חוזרים ואומרים לפני הקב"ה הנה כנסת ישראל לא נתפייסה בתנחומין שלנו, על זה חזר הקב"ה ואומר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' ואומר עוד 'רני עקרה לא ילדה' ואומר עוד 'קומי אורי כי בא אורך'. על זה משיבה כנסת ישראל 'שוש איש בה' כלומר עתה יש לי לשוב ולשמוח תגל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי ישע.

יום ט"ו באב ראוי להתנהג בו בשמחה ויששון, כמו שאמרו במשנה (תענית ד ה) לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויום הפפורים, ומכל אלו העניינים שארעו ביום זה צריך לתת שבה והודאה למקום יתברך ויתעלה ששמחנו, וגם אנו נשמח בו מעט, וצריך להרחיק יגון ואנחה ממנו. (סדר היום) וכ"כ החיד"א: יום ט"ו באב ירבה בו קצת שמחה כי יש בו עילוי לשכינה. וכמו שכתב בווהר הקדוש (חלק ב דף קלח), ויזהר להוסיף בתורה ואילך וכמו שאמרו חז"ל (בב"ב קכא א) מ'פאן נ'אילך, ד'מוסיף - יוסיף, ש'אינו מוסיף - יוסיף, פירש הרשב"ם - מן הלילה על היום לשנות יוסיף ימים כדכתיב **פי הוא חיה ו'אריך ימים** (דברים ל, כ) וכתוב (משלי ג, ב) **פי אריך ימים וישנות חיים ושלום יוסיפו לך**. שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרים צריך לעסוק בלימודו גם בלילה ודלא מוסיף יוסיף. (מורה באצבע ס' ח). וכתב הר"ח ז"ל: וכיון שעלה חודש זה ביום חמישה עשר - לא ירד, דמעלין בקודש. (ב א ה דברים א) (אוצר הסגולות)

נחמו נחמו בגימטריא יצחק. כי יצחק אבינו ע"ה עמד היה לנו למגן וצניח בגאולת מצרים נתן אות ש' שבשמו ישחק [דכתיב (תהלים קה) **וישבעתו לישיחקה**] ולקח צדי"ק ובזכותו גם כן הגאולה העתידה וגם ליום הדין. (החיד"א) **יצחק** הסכים להפחית ל-210 ממנין שמו - ההפרש בין האות ש' (=300) לאות צ' (=90), הסכמה שהביאה להפחתה של שנות השמות במצרים בצומצמו ל-210 שנים בלבד. וזהו שאומרים בהגדה של פסח **שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ**. דאיתא בגמרא - לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: **בניך חטאו לי**. אמר לפניו: רבוננו של עולם, יפחו על קדושת שמיך. אמר: אימר ליה ליעקב דהנה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: **בניך חטאו לי**. אמר לפניו: רבוננו של עולם, יפחו על קדושת שמיך. אמר לא בסבי טעמא ולא בדרדעי עצה. אמר לו ליעקב: **בניך חטאו לי**. אמר לפניו: רבוננו של עולם, בני ולא בניך?! **בשעה שהקדימו לפניך 'נעשה' ל'נשמע' קראת להם 'בני בכורי', עקשיו בני ולא בניך?! ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם - שבועים שנה. דל עשריו דלא ענשת עליהו - פשו להו חמשי. דל עשריו ושמשה דליקנותא - פשו להו עשריו ושמשה. דל תרתי סרי ופלגא דצלוני ומיכל ונדבית הפסא - פשו להו תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את פולם - מוטב, ואם לאו - פלגא עלי ופלגא עליך. ואם תמצא לומר פולם עלי - ה' קריבית נפשי קמך. (שבת פט:)**

לא בסבי טעמא ולא בדרדעי עצה - אמר כן, כדי להודיע למלאכים שרצונו יתברך ללמד בזכותם של ישראל. ולא יקטרגו גם הם. ונראה לי, כי אברהם אבינו עליו השלום ויעקב אבינו עליו השלום שאמרו מה שאמרו, הוא כדי שיעלה הזכות מן יצחק שהוא גבורה, ותהיה ההצלה חזקה יותר. (בניהו שם)

ואתחנן אל - הנה בעת ההוא לאמר. (ג כג) אמרו חז"ל במדרש שמשוה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כמנין **ואתחנן**. ואילו היה מתפלל עוד תפילה אחת היה נענה רק שאמר לו השם יתברך (דברים ג כו) **רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה**. והטעם בזה כי תקט"ו הוא ר"ת ט"ו ת"ק היינו ט"ו פעמים ת"ק. דמן הארץ עד הרקיע ת"ק שנה ועוביו של רקיע ת"ק. והארץ היא גם כן ת"ק. וכן בין כל רקיע ועובי כל רקיע. והנה הם ט"ו פעמים ת"ק, ואילו היה מתפלל עוד תפילה אחת היה מגיע תפילתו למעלה מערבות (שבעה רקיעים הם, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות הגיגה יב ב) והיתה תפילתו מתקבלת. והנה משה רבינו הבין כל זה ובראותו את עצמו במדרגה הסמוכה למדרגה הזאת היה מתירא מזה שלא ירשעו עוד להתפלל. וזהו שאמר **ואתחנן אל** - הנה בעת ההוא שכבר היה לי תפלת מנין **ואתחנן** התחננתי **לאמר** שיתנו לי רשות לאמר עוד תפילה אחת.

עוד ירמוז - פרשיות התפילין הם ת"ג אותיות, ופרשת ציצית ס"ט אותיות. סה"כ מגין **בעת** (472). וקיבול התפילה הוא ביותר בהיותו מוכתר בטלית ותפילין. וזהו הרמז **ואתחנן אל** - הנה בעת ההוא היינו ביום זמן ציצית ותפילין, משא"כ בלילה. וזהו **לאמר** לדורות שעיקר תפילתם יהיה ביום בהיותם מוכתרים בעיטופא דמצוה ובכתר תפילין. (אגרא דכלה)

ונכרת פי עבד היית בארץ מצרים ויצאך י-הוה א-להיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוה י-הוה א-להיך לעשות את יום השבת. (ה יד) **מזמור שיר ליום השבת** הוא מזמור צ"ב בספר תהילים הנאמר בקבלת שבת לאחר לכה דודי, הוא נאמר גם בתפילת שחרית של שבת ושל חגים. מזמור זה משה רבינו ע"ה אמרו והוא מכלל י"א מזמורים שאמרו משה רבינו.

מה הטעם שזוד המלך ע"ה קבע את מזמורי משה רבינו דווקא בספר רביעי שתהילים.
הענין כי ספר רביעי רומז למדת נצח שהיא בחינת משה רבינו ע"ה וג' ספרים ראשונים הם כנגד חג"ת (חסד גבורה תפארת) ובחינת אבותינו הקדושים ע"ה אברהם מידת החסד, יצחק מידת גבורה וישראל מידת תפארת, וספר רביעי כנגד משה רבינו ע"ה ובחינת נצח. (פני דוד להחיד"א)

ואתחנן אל י-הנה בעת ההוא לאמר. (ג כג) י' לשונות נקראת תפלה: זעקה. שועה. נאקה. צרה. רנה. ופגיעה. נפול. ופלול. עתירה. עמידה. חילול. חנון. (ספרי) אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שצאמר: לשמע אל הנה ואל התפלה. במקום רנה - שם תהא תפלה. (ברכות ו.) רמזו שראוי לעשות בתפלה ניגונים, כאשר נוהגים לנגן הודו לה' כי טוב' שקודם לפרוש שצאמר' וגם מנגנים באמירת קדיש, ברכו, וגם בנשמת כל חי וביוצר וכיוצא. כדי להבריח התפילה מהמקטרגים, כי יש מקטרגים מעליהם, שעיניהם צרה בתפילות שיתפללו ישראל בעד צרכיהם. ומקטרגים מצד מעשיהם שאינם ראויים לטובה אשר מבקשים. אמנם כשרואין שעושים ניגונים, חושבים שבאו לנגן ולשורר ולא להתפלל על צרכיהם, כי המבקש בעד מחסורו עומד כעני וצועק בקול מר ובכי ואינו משורר, ונמצא עי"כ יהיה הברחה לתפילות מכמה כיתות של מקטרגים שלא ירגישו בהם. (בניהו שם)

למען יאריכון ימיה ולמען ייטב לה על האדמה אשר י-הנה א-להיה נתן לה. (ה טו) בדרך הרמז יש לפרש, 'מצא אשה מצא טוב' (משלי יח כב) מצא אשה, אלול שמזלו בתולה, מצא טוב, דהנה אמרו חז"ל מפני מה אין אות ט' בדברות הראשונות, שלא יאמרו ישראל בשבירת הלוחות ח"ו פסקה טובה (ב"ק נז:), על כן בלוחות האחרונות שעלה משה לקבלם בימי אלול, ונתרצה הקב"ה לישראל ונכתב בלוחות ולמען ייטב לה, הנה הימים האלה מסוגלים למצוא טוב. (בני יששכר אלול מאמר א אות ג) ואמרו חז"ל 'הרואה ט' בחלומו - סימן יפה לו' (בב"ק נה א). מעמד שבירת הלוחות היה ביום י"ז תמוז, יום שהוא בגימטריא (17=) כי הלוחות אמנם נשברו, אבל מכיון שהאות ט' נעדרה מהם, לא היתה בכך הפסקה ועצירה של ה'טוב' לעם ישראל. (בני יששכר תמוז-אב מאמר ב אות א). י"ז תיבות יתרות דברות אחרונות על הראשונות כמנין טוב. (בעה"ט)

שאלות

- א. ולא תענה ברעך עד שנוא. (ה טז) ובפרשת יתרו נאמר (שמות ה יז) לא תענה ברעך עד שקר. מה ההבדל בין שוא ל-שקר. ומה בא להוסיף.
- ב. לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות י-הנה א-להיכם אשר אנכי מצוה אתכם. ענייכם הראת את אשר עשה י-הנה בבעל פעור (ד ב-ג) איזו ראייה מצאה התורה ב'בעל פעור' לענין לא תספו ולא תגרעו, כפי שאומר ענייכם הראת את אשר עשה י-הנה בבעל פעור.
- ג. רק השמר לה ושמר נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך (ד ט). מה באה התיבה רק למעט, השמר ושמר לכאורה הוי כפילות.
- ד. ושונתם לבינה ודברתם עם בשרבתם בריחה ובלכתם בדרך ובשכבתם ובקומתם. (ז ט) פרש"י - 'לשון חידוד הוא, שיהיו מחדדים בפיה; שאם לשאלה אדם דבר לא תהא צריך לגמגם בו, אלא אמר לו מיד. (ספרי לד, קידושין ל:). לכאורה קשה מהגמרא (בב"מ כד.) אמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במליהו - במסכת, ובפוריא ובאושפיזא. פרש"י - 'ואע"ג שסודרה היא לו יאמר לו לאו ומדת ענוה היא. וכן 'למד לשונך לומר איני יודע'.
- ה. והיה פי י-הנה א-להיה אל הארץ אשר נשבע לאבותי וכו' ויתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת וכו' השמר לה פן תשפח את י-הנה. (ו י-ב) לכאורה למה שישכחו את הקב"ה בכניסתם לארץ עד שהיה צורך להזהירם על כך.
- ו. וקשרתם לאות על ידה והיו לטטפת בין עיניך. (ח ט) מה הטעם דכתיב לטטפת חסר.
- ז. רק השמר לה ושמר נפשך מאד פן תשפח את הדברים אשר ראו עיניך (ד ט). שם המלאך הממונה על הזיכרון ושם המלאך הממונה על השכחה.
- ח. לא יהיו ימים טובים לישראל פחמשה עשר באב וימים הפורים. (משנה תענית ד ה) מס' טעמים שבגללם ט"ו באב הוא יום טוב - וסימנך 'חמשה עשר'.
- ט. ואתחנן אל י-הנה בעת ההוא לאמר. (ג כג) אמרו חז"ל 'ליקו"ש' - תקט"ו תפילות התפלל מרע"ה כמנין ואתחנן. באיזה תאריך החל משה רבינו להתפלל להיכנס לארץ, ולמה לא התפלל קודם.
- י. ביום הזה משה רבינו הכה בסלע ונגזר עליו בשבועה שלא יכנס לארץ.
- יא. סוד שם ש-ד-י שכותבין נגד ויהיה אם שלמע תשמעו על המזוזה מבחוץ.
- יב. בפרשתנו שאלת אחד הבנים בהגדה דאמרינן כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.
- יג. ובקשתם משם את י-הנה א-להיה ומצאת פי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך. (ד כט) מה הטעם שפתח בלשון רבים ובקשתם, וסיים בלשון יחיד ומצאת, בכל לבבך ובכל נפשך. הול"ל ומצאתם, בכל לבבכם ובכל נפשכם.
- יד. ועתה ישראל שמע אל הקוים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשתם את הארץ אשר י-הנה א-להי אבותיכם נתן לכם. (ד א) מה הטעם שהתחיל בלשון יחיד באומרו שמע ישראל והמשיך בלשון רבים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו.
- טו. עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ומימנה ומזרחת וראה בעיניך פי לא תעבר את הפרדן הזה. (ג כז) לכאורה קשה כיון שלא רצה הקב"ה להביאו לארץ למה הראה לו אותה, יותר טוב היה שלא יראנה כדי שלא יצטער.
- טז. בשבע השבתות אחר תלת דפורעותא שבין תשעה באב לראש השנה מפטירין בנבואות של נחמה מספר ישעיה, וסימנך 'נו"ע ארק"ש'.
- טז. עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ומימנה ומזרחת וראה בעיניך פי לא תעבר את הפרדן הזה. (ג כז) לכאורה אין זה הסדר דרך ימין, דהול"ל ימה וצפונה ומזרחת ונגבה שהרי הוא עומד במזרח, וכמו שאנו מוליכין את הלולב. ועוד למה לו להסתכל למזרח הרי הוא עומד בעבר הירדן שהוא מזרח של ארץ ישראל, אם כן במזרח הוא חו"ל.
- ע. ואתה פה עמד עמדי ואתדברה אליך את כל המצוה והקוים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה. (ה כז) לכאורה מהו פה עמד עמדי ואתדברה אליך הרי כשמדבר עמו ודאי הוא במחיצתו, ועוד מהו ועשו בארץ וכי יש הו"א שיעשו אותה לא בארץ. וכתיב לא בשמים הוא.
- פ. מה הטעם שהמזוזה מימין וההנחיה משמאל ולא ההיפך. ובשאר המצוות תמיד מקפידים לעשותם בימין. שופר - תוקעים בצד ימין של הפה, קרבנות - מסותבבים תמיד דרך צד ימין, קידוש - לוקחים את הכוס ביד ימין ועוד. מלבד מצוות תפילין, שמניחים על יד שמאל דכתיב (שמות יג טז) ונהיה לאות על ידך דרשו חז"ל (מנחות לו א) יד כהה זו יד שמאל שאין בה כל כך כח כיד ימין.
- צ. לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות י-הנה א-להיכם אשר אנכי מצוה אתכם. (ד ב) בפרשת ראה כתיב (ג א) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תספו עליו ולא תגרעו ממנו. לכאורה כבר נצטוינו על זה.
- ק. העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ פי אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הפרדן שמה לרשתה לא תאריכון ימים עליה פי השמד תשמדון. (ד כז) כמה שנים קודם החורבן גלו שבת ראובן וגד.
- ר. מה הטעם שנהגו לומר ביחיד לפני קריאת שמע 'אל מלך נאמן' ויש שנהגו לכפול ולומר בסיומה, י-הנה א-להיכם אמת.
- ש. כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. (מנחות לו.) מה הטעם שחולץ תחילה את תפילין של ראש ואח"כ את תפילין של יד. ולא חולץ היכן שחפץ, או ההיפך.
- ת. ועשית הישר והטוב בעיני י-הנה למען ייטב לה ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע י-הנה לאבותיך. (ו יח) פרש"י - זו פשעה, לפנים משורת הדין. מה הטעם דכתיב ועשית בלשון יחיד ולא כתיב ועשיתם. מי חייב לנהוג לפני משורת הדין מדינה ולא הוי מידת חסידות.

תשובות

- א. אמת והוא נשבע עליו נקרא **שְׁוֹא** שפירושו חינום. כיון שהכל יודעים שהוא כך. בא הכתוב לחדש שאסור לאדם להעיד **עַד שְׁוֹא** היינו לחינם במקרה בו יש לו עדים רבים ודאי יצא זכאי, כיון שאתה עצמך לא יודע מאומה להעידו אתה נקרא עד שקר. (מדשן ביתך בשם פה קדוש)
- ב. ביזוי בעל פעור הריהו כעובד עבודה זרה ממש וחייב מיתה משום שצורת עבודתה היתה דווקא בעשיית צרכים כנגדה. מכאן ראייה שמוטב לא להוסיף על המצוות ואפילו כוונתו לטובה כי אולי אינו מוסיף אלא גורע. (פניני הגר"א)
- ג. גופך תשמור באורח רגיל וזה בא למעט, אך בעיקר תשמור מאוד על נפשך - **וְשָׁמַר נַפְשְׁךָ מֵאֵד**. (מ. ש. ת. בשם החוזה מלובלין)
- ד. דין או הוראה או להתלמד אם ישאלך אמור לו מיד, אבל כשכאב לנסותו אם יודע מותר לשנות ולומר לא למדתי את זה. (תוס' בב"מ שם) ואם ישאלך להתגרות בכך אל תשיבהו ועשה עצמך עניו ואמור איני יודע. (מושב זקנים)
- ה. הותר להם בשבע שנים הראשונות שנכנסו לארץ ישראל לאכול מאכלות אסורות ואפילו כתיב דחזירי (חולין יז). הרמב"ן כותב שהוא גזירת הכתוב, והרמב"ם כותב משום סכנת נפשות. הרי שבפועל מאכלים אלו מטמטמים את הלב לפיכך נאמר להם **הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת יְ-הוָה**. (תכלת מרדכי)
- ו. ו' ימים מניחים תפילין ולא בשבתות שנקראו אות ולא בימים טובים דכתיב (שמות לא יז) **בְּיָמֵי וָבֵרִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא**. (הרוקח) וכתב השו"ע - בשבת ויום טוב אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר היה לזולל לאות שלהם. (שו"ע אור"ח לא א) *
- ז. 'זכר' הוא שמו של המלאך הממונה על הזיכרון ויש לו רכ"ז כוחות, 'שכח' הוא שמו של המלאך הממונה על השכחה ויש לו שכ"ח כוחות. נמצא שיש לו 101 כוחות יותר ממלאך הזיכרון. על כן השכחה גוברת על האדם. לפיכך צריך הוא לחזור על לימודו ק"א פעמים כי בכל פעם ופעם שיחזור הוא מחסר ומחליש כח אחד מכוונתיו וכשחזר ק"א פעמים החליש כל כוחותיו היתירים ונכנס תחת יד המלאך הממונה על הזיכרון ולא ישכח עוד. (כלי יקר) *
- ח. חיתון - חולות בכרמים. מתי מדבר - פסוק מלמות. **שִׁבְטִים** - הותר זה בזה. הרוגי ביתר - ניתנו לקבורה. **עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה** - פסקו לכרותם. **שִׁבְטֵי בְנֵי מִיָּן** - הותר בקהל. רגל - שבוטלו מחסומי ירבעם. ר"ת **הַמְּשֵׁה עֵשֶׂר**. (אוצר הסגולות מנ"א) כתב הרשב"ם (בב"ב קכא א) כל הנך אמוראי לא פליגי אלא מר גמיר האי מרביה ומר גמיר האי מרביה. היינו שכל הטעמים מוסכמים לכו"ע, אלא שכל אמוראי אמר את הטעם שקיבל מרבו.
- ט. ט"ו באב החל משה רבינו להתפלל לבטל את הגזירה שנארו מהן ט"ו אלף ופרוטרוט אותן שהיו ראויין למות בשנה אחרונה ולא מתו. אמר שמא הותר הנדר. (תוס' שם) לפי שראה שהתבטלה מהן הגזירה ונשאר מהן ט"ו אלף ופרוטרוט אותן שהיו ראויין למות בשנה אחרונה ולא מתו. אמר שמא הותר הנדר. (תוס' שם) *
- י. י"ז בניסן הכה משה רבינו בסלע ונגזר עליו שלא יכנס לארץ. והוא תום ימי השבעה של מרים הנביאה שנפטרה ב' בניסן. (הת"ס ח"ב ע' שלד)
- י. **יֵצֵר** במילוי יו"ד צד"י רי"ש סופי תיבות **'שדי'**. כשיוצא מפתח ביתו ונותן ידו על המזוזה ונושק יכוין בכוונתו להנצל מיצר הרע. ויכוין ששם שדי הכתוב במזוזה יצילנו מיצר הרע ונכנס בתוכו להכניעו. (שו"ע האר"י) סוד שם 'שדי' שכותבין נגד 'וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ וְנִזְכַּר גַּם כֵּן בְּזוֹהַר 'שדי' מלבר 'והיה' מלגאו, יובן במה שכתוב באיוב (כב כה) **וְהָיָה שְׂדֵי בְּצִרְיָה**. (לקוטי תורה לרח"ו) (עבד המלך)
- כ. **כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֵךְ בְּיָמֵי הַבָּיִת לֵאמֹר מַה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוְּיָה יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ אֲתָכֶם**. (ו' כ) זו שאלת הבן החכם. ואע"פ שאומר **אֲתָכֶם** דמשמע כמו 'לכם ולא לך', ויש לומר כיון שאמר **צִוְּיָה יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ**, אינו מוציא עצמו מן הכלל כמו הרשע שאמר (שמות יב כו) **מָה הָעֵבֶדְהָ הַזֹּאת לָכֶם**. והאי דקאמר **אֲתָכֶם** לפי שעדיין לא נולד באותה שעה שציוה הקב"ה אותה המצוה. (הרא"ש)
- כ. כוונת הלב בתפילה תלויה הדבר - שאמרו חכמים (ר"ה י"א) שנים נכנסו להתפלל זה התפלל ונענה, זה התפלל ולא נענה, זה כיוון לבו בתפלתו וזה לא כיוון לבו. זהו שאמר הכתוב **וּבִקְשַׁתֶּם** בתפילה לשון רבים, אבל **וּמִצַּאתְךָ** רק אתה היחיד. ומדוע **כִּי תִדְרָשְׁנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ**, משום שאתה כיונת בתפילה ודרשת **בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ**. (פניני הגר"א) *
- ל. לימוד כל אחד ילמד כפי הבנת שכלו, ואינם שווים בהבנת סודות התורה, אבל בשמיעה ישתוו כולם כאחד. לכך אמר **מְלַמֵּד** שהוא בענין הלימוד **אֲתָכֶם**. (מנחת יהודה בשם האלשיך) בשעת קבלת ההלכה ממשה כל ישראל כאיש אחד חברים קבלו ההלכה כלשונוה וכצורתה, אע"פ כ' למדתי **אֲתָכֶם** לרבים כי כל אחד יגיע לו בפני עצמו לימודים אחרים. (אגרא דפרקא אות ק)
- מ. מרגלים נענשו דכתיב עליהם (במדבר יד כג) אם יָרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתְכֶם וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יֵרְאוּ. אמר משה לפני הקב"ה שמא יאמרו העולם שאני מן האנשים המרגלים דכתיב עליהם **וְכָל מְנַאֲצֵי לֹא יֵרְאוּ**, משום הכי הראה לו את הארץ. (מושב זקנים.) א"נ רצה הקב"ה להפיס דעת משה בענין הארץ הקדושה אשר נמנע מלבא שמה ולזכות את ישראל שתהיה נוחה להיכבש לפנייהם. למען הכין אותה ולראות את כל ארץ ישראל תחתונה הראהו תחלה ארץ העליונה שלעומתה למעלה. (תורת משה' - לאלשיך)
- נ. נחמו נחמו עמי, ותאמר ציון עזבני ה', **עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עוֹז**, אנכי אנכי הוא מנחמכם, רני עקרה לא ילדה, קומי אורי כי בא אורך, **שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה'**. ר"ת 'נו"ע ארקש'. (אבודרהם סדר העיבור - הפרשיות וההפטרות)
- ס. סמוך למראה עיניו הראהו - שהיה עומד במזרח א"כ מול עיניו היה נקרא מערב שלו ולפי שאין מעבירין על המצוות שהיה מצווה לראות, הראהו תחילה הסמוך לו שהוא ארץ גלעד שהיה עומד בתוכו ואח"כ פנה דרך ימין לצפון ומשם פנה כסדר כל המערב עד דרום ובסוף הראהו מאחוריו שהוא הצד השני של עבר הירדן וזה נקרא מזרח והוא ממש הסדר הזה. (טעמא דקרא)
- ע. עצת ה' למשה היא שיאחז בכסא הכבוד ולא ישרפו אותו המלאכים בהבל פיהם. וזהו **וַעֲשׂוּ בְּאָרְץ שִׁישִׁיב** להם שאין מקומה של התורה בשמים, כמאמרם ז"ל **אָב וְאֵם יֵשׁ לָכֶם? קִנְיָה יֵשׁ בְּיַדְכֶם? יֵצֵר הָרַע יֵשׁ בְּיַדְכֶם?** אלא מקום עשייתה הוא רק בארץ ולא בשמים. (אזנים לתורה ע"פ האלשיך)
- פ. פרוטומי ניסא בחנוכיה מכוונת אל מחוץ לבית לפיכך היא משמאל. והיא כנגד ימין של הנמצא בפנים. סגולתה של המזוזה כשמירה לבית, כפי הנרמז בשם **'ש-ד-י'** שאותו כותבים בצד החיצוני של המזוזה - נוטריקון: **שׁוֹמֵר דְּלֹתוֹת יִשְׂרָאֵל**. וב'תיקוני זוהר' נאמר, המלה **מְזוּזוֹת** מורכבת משני המלים **זו מוֹזוֹת**, כלומר: בכוחה של המזוזה זו הרע מן הבית ואינו מתקרב אליו. והיא משפיעה ברכה לתוך הבית ולכן נמצאת מימינו של הנכנס. (הרב לוסטיג) ועוד י"ל 'תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם'. ומצוות מזוזה היא תדיר בכל השנה, וכיון שחז"ל רצו שיהא מסובב במצוות קבעו חנוכיה משמאל. *
- צ. ציבור ובית דין מצווים שלא להוסיף מצוה חדשה לכך כתיב **לֹא תִסְפוּ וְלֹא תִגְרְעוּ** בלשון רבים. בפרשת ראה דכתיב בלשון יחיד **לֹא תִסֵּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ** קאי ביחיד שאסור לו להוסיף על התפילין וציצית וכדומה. (טעמא דקרא) חֲמִשָּׁה טוֹטְפוֹת בְּתַפְלִין וְחֲמִשָּׁה מִיָּן בְּלוּלָב, אֲרַבַּע בְּכֹתֵב בְּבִרְכַת פְּתָיִם וכדומה.
- ק. קל"ג שנים קודם החורבן גלו שבט ראובן וגד. (ערכין יב ב) **אָבֵד תֵּאבְדוּן מִהָרַב גִּימַטְרִיא תִשְׁט"ו**. מספר השנים שהיו עשרת השבטים בארץ. (הרוקח)
- ר. רמ"ה תיבות יש בקריאת שמע וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם מסיים שליח צבור **יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ אֲמֵת** וחוזר ואומר בקול רם **יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ אֲמֵת** (שו"ע אור"ח סא א) כתב הרמ"א ויש שכתבו דכל הקורא קריאת שמע ביחיד יאמר 'אל מלך נאמן' שמע וגו' כי ג' תיבות אלו משלימין המנין של רמ"ח. וכן נוהגין. כתב מו"ח ז"ל שעכשיו נתבטל המנהג ההוא ואין אומרים 'אל מלך נאמן' וסומכים על הזוהר שכתב שמשלימין ג' תיבות במה שהש"ח חוזר ואומר **יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ אֲמֵת**. *
- ש. שין חקוק בתפילין של ראש, וברצויה שעל ראשו בעיניו שיהא כעין דל"ת, שהן אותיות שד, ורק אחר שיש על זרועו גם התפילין של יד שיש ברצועתה כעין אות יוד, אז יש אותיות של השם שד"י. לכן צריך להיזהר שלא לחלוץ תפילין של יד קודם של תפילין של ראש. (תפארת שמואל על הרא"ש הל' תפילין טו ב) ובגמרא שם דאמר קרא **וְהָיָה לְטֹטְפַת בֵּין עֵינַיִךָ** כל זמן שבין עיניך יהו שתיים. פרש"י - משמע שתיים כל זמן שיהו בין עיניך יהו שתיים כל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד נמי מונחין אלמא דראש חליץ ברישא. דהיינו **וְהָיָה** לשון רבים כל זמן שמונחים בין עיניך יהיו גם של יד. *
- ת. תלמיד חכם חייב לנהוג לפניו משורת הדין מדינתא ולא הוי מידת חסידות גרידא. (שו"ת השיב משה יו"ד מה) **וְעֵשֶׂת הַיִּשָּׁר וְהַטּוֹב** לשון יחיד דרך ת"ח חייב לנהוג לפניו משורת הדין מדינתא משא"כ שאר המון העם חייבים רק מידת חסידות לנהוג לפניו מושרת הדין. (פרדס שמאי) *

מקורות / חידודן *

1. גם לפי הטעם שכתב הסמ"ג (וכן הוא בהקדמת התיקונים) מפני שבלא תפילין יש לו שני עדים, שהם אות המילה ואות השבת. (כפ החיים) וכתב המגן אברהם - ואם הניחן בשבת לשם מצוה עובר משום 'בל תוסיף' (רשב"א סי' ס"א).
- ט. צא וחשוב מן ט"ו באב עד ז' באדר יום שמת בו משה כשתחשוב החדשים על הסדר א' מלא וא' חסר עולה מאתיים יום דהיינו ד' מלאים וג' חסרים ועוד ז' ימים ואם היה מתפלל משה בכל אותן ימים ג' תפלות בכל יום היה ת"ר תפלות רק שידוע שבשבת אין היחיד שואל צרכיו וא"כ כשתסיר כ"ח שבתות שהיו באותן ימים של ר' יום נשאר קע"ב ימים ג' תפלות בכל יום הרי תיק"ו אמנם שתפלת ט"ו בעצמו כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום ולא בלילה א"כ באותו יום ט"ו לא היה מתפלל כ"א ב' תפלות הרי לך חשבון מכוון שתקט"ו תפלות התפלל משה מאותו יום ט"ו באב עד יום מותו שהוא ז' באדר שמת בו בשעת מנחה כדאייתא במדרש כן נ"ל נכון. (פני יהושע - ברכות לב.)
- במדרש איכה יום שבטל בו החפר דאמר ר' לוי כל ערב תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין וישנין בהן ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים והיו בודקין אותן ונמצאו ט"ו אלף ופרוטרוט חסרין בכל שנה וכך עשו מ' שנה יום לשנה יום לשנה הרי מ' שנה בשנה אחרונה עשו כן בדקו עצמן ונמצאו שלמים אמרו שמא טעינו בחשבון וכן בי' בו וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד עד דאיתמלי סיהרא כיון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה ויו"ט. (רשב"ם - בב"ב קכ"א א)
- טעם למספר זה שהוא מספר שם יג"ל פז"ק במילואו שעולה תקט"ו והוא ביסוד לכך הוא מספר אי"ש צדי"ק וכל התפילות מתקבצים ביסוד לכן התפלל תקט"ו תפילות וזוהי יובן בס"ד מ"ש מרע"ה לישראל **אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין יְ-הוָה וּבֵינֵיכֶם פֶּעַת הַהוּא לְהַגִּיד לְכֶם אֵת דְּבַר יְ-הוָה** והוא הפרש שיש בין מספר שם הו"י"ה ובין מספר שם ישראל הוא תקט"ו שהוא מספר שם יג"ל פז"ק הנז' במילואו וכמספר איש צדיק וידוע כי מרע"ה היה בחי' יסוד דחכמה גם תורה שבכתב היא מאור יסוד דחכמה לכך נתנה על ידו וז"ש אנכי עומד במספר שיש בין ה' ובינכם כדי להגיד לכם את דבר ה' דייקא שהיא תורה שבכתב. (ב א ה דרשות ואתחנן)
- ז. למדו מכאן שהשוכח דבר אחד ממשנתו מתחייב בנפשו כי גורם לעצמו שגם ה' ישכחו כמ"ש הושע ד, ו **וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁרָה בְּנִיךָ גַם אֲנִי**. עוד דרשו רז"ל חגיגה ט, ב מן פסוק **וַיִּשְׁכַּחְתֶּם וַיִּרְאֶתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ** מלאכי ג, יח שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד ושמעתי רמז לדבר **לֹא עֲבָדוּ** ר"ת שלו עולה מאה לומר שהלומד מאה פעמים עדיין נקרא **לֹא עֲבָדוּ**. **עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשָּׁר** ר"ת עולה ק"א כי השונה פרקו ק"א פעמים נקרא עובד אלהים.
- רמז לדבר **הַשְּׁמֵר וְהַשְּׁמֵר נִפְשָׁךָ מֵאֵד** ר"ת מן ד"ת אלו עולה למספר ק"א ור"ת של תיבת לך היינו למ"ד וכאילו אמר למוד תורתך ק"א פעמים **פֶּן תִּשְׁכַּח אֵת הַדְּבָרִים** וזה רמז יקר. (כלי יקר)
- כ. **וּבִקְשָׁתֶם** לשון רבים **וּמִצְוַת לְשׁוֹן יחיד** - רמז לו אין תפלתו של אדם נשמעת אלא עם הציבור. (עטרת זקנים)
- היה ראוי לומר **ומצאתם בלשון רבים**. אבל אילו אמר כן היה נראה כי הרבים הדורשים להקב"ה מתוך גלותם יהיה נדרש להם ולא כן ביחיד, לפי שזכות הרבים גדול, כמו שאמרו אין הקב"ה מואס תפלתן של רבים, שנאמר (איוב לו) **הֲיֵן אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמָּאָס**, על כן אמר **וּמִצְוַת** ללמדך כי גם ליחיד ידרש כשידרשנו בכל לבבו ובכל נפשו, ולא יהיה ענינו נגזר אחר הרבים להיותו נמנה בכללן. (רבינו בחיי)
- פ. לגבי הצד שבו קובעים את המזווה נאמר במנחות (לד ע"א): "רב פפא איקלע לבי מר שמואל, חזא ההוא פיתחא דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא ועבידא ליה מזווה, א"ל: כמאן? כר"מ, אימר דאמר ר"מ - מימין. משמאל מי אמר? מאי היא? דתניא: ביתך - ביאתך מן הימין; אתה אומר: מן הימין, או אינו אלא משמאל? ת"ל: ביתך. מאי תלמודא? אמר רבה: **דורך ביאתך מן הימין**, דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר. רב שמואל בר אבא קמיה דרב פפא משמיה דרבא בר עולא אמר, מהכא: (מלכים ב' י"ב) **וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶרֶוֹן וַיִּקַּח חֵר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצְל הַמִּזְבֵּחַ בַּיַּמִּין [מִיְמִין] כְּבוֹד אִישׁ בֵּית יְ-הוָה וַנִּתְּנוּ שְׁמֵהּ הַכֹּהֲנִים לְשִׁמְרֵי הַסֵּף אֵת כָּל הַכֹּסֶף הַמְּוֹקָא בֵּית יְ-הוָה**. (חבל נחלתו יב לד)
- אומר לך עוד על הא דאיפסק להלכה **מזווה בימין ונר הנוכה בשמאל** ופירשו הטעם כדי שיהיה מסובב במצות.
- וקשה הרי גם מ"ד בימין טעמא רבא אית לי' ימין הואיל ואתעבד בי' מצוה חדא וכו' (כמבואר בשאלות) ונראה לפרש עפ"י מ"ש בס' שערי אורה על פסוק (תהלים לא כ) **מִה רַב טוֹבָךָ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירֵאָיִךְ** שיש בצפון (מדת הגבורה) רב טובות כי כל הטובות והשפעת הנשפעים מלמעלה כשמגיעת ההשפעה למדת הצפון מעיינים שם בדין אם ראויה ההשפעה לירד וכאשר אותו האיש הנשפע בעבורו אינו ראוי אז מעכבים אותו ההשפעה שם ע"כ יש שם צפונים טובות רבות וז"ש **מִה רַב טוֹבָךָ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירֵאָיִךְ** כי נשאר שם בצפון גנזי נסתרות והם צפונים ליראים והבן ע"ש:
- ועפ"ז** פי' ה"ה החיד"א זלה"ה (ישעיה מג ו) **אִמֵר לְצַפּוֹן תִּנְי וּלְתִימָן אֵל תִּכְלְאֵי** ע"ש ומעתה נחמד הדבר דאיפסק מזווה בימין ונ"ח בשמאל והטעם בכדי שיהיה מסובב במצות בימין ובשמאל בכדי אשר מדת הימין יוריד תמיד השפע של החסדי"ם ומדת שמאל לא ימנע השפע ולא יצפין אותו. (בני יששכר כסליו טבת ג)
- ש. דכתיב (דברים כח י) **וַיִּרְאוּ כָל עַמֵי הָאָרֶץ כִּי שָׁם יְ-הוָה נִקְרָא עֲלֵיךָ**. פרש"י אלו תפילין של ראש - שכתוב בו רוב השם ש"י"ן ודל"ת. שישים הרצועות על ראשו [בענין] שיהא דל"ת כדי שיהא שדי נראה עליהן דש"י"ן נראה בקמט בית חיצונה שכלל הקלף כעין ש"י"ן ודל"ת נראה בקשר (מנחות לה: ד"ה קשר של תפילין)
- ר. **להשלים רמ"ה** - כדאייתא במדרש הנעלם פתח ר' יהודה ואמר (משלי ג ח) **רִפְאוּת תְּהִי לְשִׁרְךָ וְשִׁקְוִי לְעַצְמוֹתֶיךָ**. התורה היא רפואה לגוף ולעצמות בעוה"ז ובעוה"ב דאמר ר' נהוראי אמר ר' נחמיה בק"ש רמ"ח תיבות כמנין איבריו של אדם והקורא ק"ש כתיקונו כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתרפא בו ודא **רִפְאוּת תְּהִי לְשִׁרְךָ** וכו' והלא בק"ש אין שם אלא רמ"ה תיבות וכו' מאי תקנתיה תיקנו שיהא ש"י"ן חוזר ג' תיבות ומאן נינהו יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם אֲמַת כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכו' וכל האומר ק"ש שלא עם הצבור אינו משלים איבריו מפני שחסרו ג' תיבות שש"י"ן חוזר מאי תקנתיה יכוין בט"ו ווי"ן דבאמת ויציב ועם כל דא היה קורא עליו אבא מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות אותם ג' תיבות דק"ש שש"י"ן חוזר לא יוכל להמנות אותם לתשלום רמ"ח כשאר הצבור עכ"ל בקיצור [ב"י]: (משנה ברורה שם)
- וכן נהגו בני ספרד, שלא לומר 'אל מלך נאמן', ולהשלים הג' תיבות - חוזר שליח ציבור יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם אֲמַת, שבתחילה מסיים פרשת ציצית ואומר "אמת", וחוזר ואומר בקול רם: יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם אֲמַת. וכן כתוב בספר הזוהר בסוף פרשת וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי יְ-הוָה, (בראשית יח) דבקריאת שמע אית רמ"ח תיבין עם יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם אֲמַת (בית יוסף)
- ת. רַבָּה בַר בַּר חֲנַן תְּבַרְכוּ לִיה הִנְהוּ שְׁקוּלָאֵי חֲבִיתָא דְחִמְרָא, שְׁקַל לְגַלְמִיָּהּ. אֲתוּ אֲמַרוּ לְרַב. אֲמַר לִיה: הֵב לְהוּ גְלִימְיָהּ. אֲמַר לִיה דִּינָא הֲכִי? אֲמַר לִיה: אִין, לְמַעַן תִּלְפֵךְ בְּדָרְךָ טוֹבִים. יְהִיב לְהוּ גְלִימְיָהּ. אֲמַרוּ לִיה: עֲנֵי אֲנֵן, וְטַרְחִינֵן פּוּלְהָ יוֹמָא, וְכַפִּינֵן, וְלִית לָן מִיָּדֵי. אֲמַר לִיה: זִיל הֵב אֲגָרִיָּהּ. אֲמַר לִיה דִּינָא הֲכִי? אֲמַר לִיה: אִין, וְאֶצְחָוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמַר" (בב"מ פג א)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת